

MOLNÁR CSONGOR

ELHÚZÓDÓ VÁLASZTÁSOK: KÖZTÁRSASÁGI ELNÖKI ÉS ELŐREHOZOTT PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK SZERBIÁBAN

Hivatalosan a szavazóhelyiségeknek este nyolc órakor zárniuk kellett volna, ám számos helyen, különösen a nagyvárosokban és a fővárosban még este tíz órakor is hosszú sorokban kígyóztak a voksukat leadni szándékozók. A szerb alkotmány szerint, ha valaki zárás előtt beállt a sorba, az záróra után is leadhatja szavazatát.¹ Nyilvánvaló volt, hogy a 2020-as parlamenti választásokhoz képest az 2022-es magasabb részvételt fog hozni. Ez szorosan összefüggött azzal, hogy két év után az ellenzéki pártok, amelyek 2020-ban a demokratikus deficitre hivatkozva a bojkott mellett döntöttek, újra indultak a választásokon. A kígyózó sorokkal egyidejűleg, koraeste az újbélgádi Palmiro Togliatti utca 5. alatti pártközpontba szállingózni kezdtek a kormányon lévő Szerb Haladó Párt (SZHP) funkcionáriusai, köztük Aleksandar Vučić párt- és köztársasági elnök. Az N1 hírportál újságírói kérdésre, hogy aggódik-e, hogy szoros lesz az eredmény csak annyit válaszolt: „*Nem, ebben reménykedik? Feleslegesen reménykedik!*”² Szerbiában 2022. április 3-án bő másfél év után újra az urnákhoz szólították a választópolgárokat. Az előrehozott parlamenti választásokkal egyidejűleg köztársasági elnöki választásokat tartottak. Emellett 12 községben és két városban, köztük Belgrádban helyi önkormányzati választások is voltak.³

A tanulmány első része a választások között eltelt időszakot mutatja be. A szerbiai közélet e rövid periódusban is bővelkedett eseményekben. A környezetvédelmi tüntetések vagy bíróságok működését szabályozó alkotmánymódosítás jelentősen befolyásolták a választások alakulását. A tanulmány második része a választásokon részt vevő pártokat, azok listáit, a kampányt és az április 3-ai választások napját szemlélteti. A 2022-es választásokon

1 Najčešće postavljana pitanja. *RIK*. Letöltés helye: www.rik.parlament.gov.rs; letöltés ideje: 2022. 10. 11.

2 Vučić novinarki N1: Džaba se nadate. *NI*, 2022. április 3. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 07. 11.

3 A főváros mellett következő helyeken tartottak helyi önkormányzati választásokat: Bor, Arandelovac Smederevska Palanka, Lučani, Medveđa, Knjaževac, Bajina Bašta, Doljevac, Kula, Kladovo, Majdanpek Szécsány, Sevojno. U kojim gradovima i opštinama u Srbiji se danas održavaju i lokalni izbori? *Danas*, 2022. március 4. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 03.

19 lista mérkőzött meg a Skupštinában megszerezhető 250 helyért. A parlamenti választások mellett 2022-ben köztársasági elnöki választásokat tartottak. Az államfői pozícióért 8 jelölt szállt versenybe. Ahogy az előző választásokon, úgy 2022-ben a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) önálló parlamenti listával indult a megmérettetésen. A köztársasági elnöki választásokon nem indított saját jelöltet, hanem Aleksandar Vučić jelenlegi államfőt támogatta. Április 3-a a VMSZ esetében különösen fontos volt, hiszen Magyarországon országgyűlési választásokat tartottak. A párt ennek megfelelően kettős kampányban találta magát, híveit egyszerre buzdította a szerbiai és a magyarországi választásokon való részvételre. A két választás magyar vonatkozásaiba a dolgozat harmadik fejezete nyújt bepillantást. Az eredmények fényében a tanulmány negyedik része a választások utáni lehetséges forgatókönyveket vázolja fel. A tanulmány célja a két választás közötti másfél éves ciklus bemutatásával és a választások elemzésével rámutatni az országban zajló fő politikai tendenciákra, mint a Szerb Haladó Párt hatalmon maradására, az ellenzék visszatérésére, Szerbia lehetőségeire az európai integráció útján és ukrajnai háború hatására az ország bel- és külpolitikájára.

Az elmúlt két év

Szerbiában 1990 óta tartanak többpárti parlamenti választásokat.⁴ A parlamenti választások egyfordulós, arányos rendszerben zajlanak, ahol az egész ország egy választókerületnek számít. A bejutási küszöböt 2020-ban 5%-ról 3%-ra csökkentették közvetlenül a választások és az ellenzéki bojkott előtt, ezzel motiválva a pártokat a választásokon való részvételre.⁵ Listaállításhoz 10 ezer, kisebbségi lista esetén 5 ezer támogatói aláírásra van szükség. Kisebbségi listákra – amelyeket a Köztársasági Választási Bizottság (Republička izborna komisija – RIK) határoz meg – nem vonatkozik a 3%-os bejutási küszöb. A kisebbségi listák esetében úgynevezett természetes küszöbről beszélhetünk. A természetes küszöb úgy számolható ki, hogy az összes leadott szavazatot elosztják a megszerezhető parlamenti helyek számával.⁶ A bejutási küszöb 3%-ra való csökkentését követően a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) indítványában a választási rendszer kisebbségekre hátrányos hatásaira hívta fel a figyelmet. A VMSZ indítványának javaslatai alapján a kisebbségi listákra leadott

4 Koller Boglárka – Ördögh Tibor: *Délkelet-Európa politikai rendszerei*. Dialóg Campus Kiadó: Budapest, 2017. 198–199.

5 Horváth László: A parlamenti választási rendszerek nemzeti kisebbségi vonatkozásai a Nyugat-Balkánon – harminc éve a demokrácia árnyékában? *Kisebbségi Szemle*, 2020. 2 (6). 7–35, itt: 21.

6 Horváth László: Parlamenti, tartományi és helyi önkormányzati választások Szerbiában – Megőrizte befolyását a vajdasági magyarság. *Kisebbségi Szemle*, 2016. 1 (2). 53–76, itt: 58.

szavazatokat megszorozzák 1,35-tel.⁷ A köztársasági elnöki választás kétfordulós, kivéve, ha egyik jelöltnek sikerül megszerezni a szavazatok több mint 50%-át az első körben.⁸ A köztársasági elnöki választásokat a hivatalban levő elnök mandátumának lejárta előtt 90 nappal lehet kiírni, ezt követően a választásokat 60 napon belül meg kell tartani.⁹ A jelöltállításához 10 ezer támogatói aláírásra van szüksége.

A 2020-as választásokon 21 lista versengett egymással, amelyből hét lista szerzett parlamenti helyet. A 2020-as választások arról emlékeztetnek, hogy a Szövetség Szerbiáért (Savez za Srbiju – SzS) ellenzéki blokk, amelyet a Demokrata Párt és a belőle kivált kisebb pártok, mint a Szabadság és Igazságosság Pártja (Stranka Slobode i Pravde – SSP) vagy Néppárt (Narodna Stranka – NS) továbbá egyéb kisebb tömörülések alkottak, a demokratikus verseny feltételeinek hiánya miatt a választások bojkottjára szólította fel a választópolgárokat. Az ellenzék a távolmaradással a választások illegitim voltára szerette volna felhívni a figyelmet. A választások az SZHP elsöprő győzelmét hozták, a párt 188 képviselője ülhetett be a Skupština díszes soraiba. Az SZHP mellett a Szerbiai Szocialista Párt (Socijalistička Partija Srbija – SPS) 32 képviselővel, a volt vízilabdázó és újbegrádi polgármester Aleksandar Šapić vezette Szerb Patrióta Szövetség (Srpski Patriotski Savez – SPAS) 11 mandátummal került be a belgrádi törvényhozásba. A többségi pártok mellett 4 kisebbségi lista szerzett képviselői helyet: a magyar (Vajdasági Magyar Szövetség – VMSZ), a preševoi albán (Partija za Demokratsko Delovanje – Demokratikus Akció Pártja – PDD), a sandžaki bosnyák és a bosnyák–macedón közös lista. A Szerb Haladó Párt kényelmes kétharmados többséggel kormányozhatott, a Szerbiai Szocialista Párttal (SZSZP) koalícióra lépve pedig tényleges ellenzék nélkül uralta a szerb politikát. A parlamentbe bekerült SPAS – amelyet rövid ideig a szerb nemzeti jobboldal nagy reménységeként tartottak számon – rövid tárgyalások után beolvadt az SZHP-ba. Magyar szempontból a VMSZ legnagyobb választási sikerét ünnepelhette, hiszen 9 képviselőt küldött a parlamentbe. A VMSZ az elmúlt ciklusban is, koalíciós partnerként, de államtitkári szinten vett részt a kormányzásban.

A választási eredmények kihirdetése után országszerte tüntetések törtek ki. A nagyszámú tüntetőket mindenekelőtt a kormány elhibázott járványkezelése vezényelte az utcákra.¹⁰ A tüntetéseket országszerte a rendőrség brutalitása fogadta.¹¹ A Szerb Haladó Párt egyértelműen túlnyerte magát a 2020-as választásokon, amely a kormánypárt számára sem

7 A kisebbségi küszöböt is módosítani kell. *Magyar Szó*, 2020. február 6. Letöltés helye: www.magyarorszo.rs; letöltés ideje: 2020. 07. 13

8 O izborima za predsednika Republike. *RIK*. Letöltés helye: www.rik.parlament.gov.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 03.

9 Uo.

10 Protesti u Beogradu zbog pooštavanja mera protiv korone. *DW*, 2020. július 7. Letöltés helye www.dw.rs; letöltés ideje: 2022. 06. 11.

11 Završen protest u Beogradu, policija rasterala demonstrante koji su ih napali. *Slobodna Evropa*, 2020. július 10. Letöltés helye: www.slobodnaevropa.org; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

mutatott jól, főleg nem a nyugati partnerek felé. Szerbia az utóbbi évtizedben elemzők kritikáját váltotta ki, nyugati elemzőközpontok az autoriter fordulatra hívták fel a figyelmet. Az ellenzék hiánya mellett további problémát okozott, hogy a parlamentbe nem került be az SZHP-tól jobbra álló párt. Az SZHP politikusainak vitatott múltját tekintve a szélső-jobboldali pártok kimaradása kisebb arcvesszéssel ért fel.

A helyzetet látva Aleksandar Vučić rövid időn belül újabb választásokat megtartását jelentette be. A frissen összehívott parlamentnek és az új kormánynek egy átmeneti 1,5 éves ügyvezető mandátumot vizionált, amely politikai erők összefogásáról és a közös munkáról szólt volna. Az új kormány 121 nappal a választások után állt össze, ami az elmúlt 20 év legtávolabb tartó kormányalakítási folyamata volt.¹² Változások értelemszerűen nem történtek. Ana Brnabić maradt a kormányfő és az ország haladt tovább a kijelölt úton. A kormány terveit pontokba szedve tárta a nyilvánosság elé ezek között – a járványra való tekintettel – elsőként az ország egészségügyének fejlesztése és a járvány elleni sikeres védekezés szerepelt. Ez követte Koszovó kérdése és a szervezett bűnözés elleni fellépés, külpolitika terén pedig a semlegesség megtartása.

A szerbiai ellenzékot tekintve a bojkott felemás sikereket hozott. A távolmaradással sikerült némileg felhívni az Európai Unió képviselőinek a figyelmét a szerbiai választási rendszer problémáira, a médiában tapasztalható egyenlőtlenségekre, a demokratikus intézmények szerepvesztésére és a demokratikus versenyhez szükséges feltételek hiányára. A bojkottal az ellenzék viszont nem jutott be a parlamentbe, ezzel az ellenzéki pártok nemcsak parlamenti munkától estek el, hanem a politikai pártoknak járó állami támogatásoktól. A 2022-es köztársasági elnöki választásokra és előrehozott parlamenti választásokra még kisebb erőforrásokkal készülhettek. A 2020-as választásokat követő hónapokban további, az ellenzékot megosztó törésvonalak jutottak a felszínre. A legerősebbnek vélt ellenzéki összefogás, a Szövetség Szerbiáért felbomlott. Helyét hamarosan az addig is meghatározó ellenzéki pártokból létrejövő Együtt Szerbia győzelméért koalíció (Ujedinjeni za pobedu Srbije) vette át.¹³

A szerb köztársasági elnök, Aleksandar Vučić által vezetett delegáció 2021 májusában tárgyalásokat folytatott a választási rendszer kapcsán fennálló problémákról az EU–Szerbia Stabilizációs és Társulási Parlamenti Bizottságának delegációjával. Vučić ígéretet tett az EU képviselői felé, hogy az ellenzéki pártokkal tárgyalásokat fog kezdeményezni a feltételek javításának érdekében. A kormányzat és az ellenzék között megkezdett dialógus egyrészt az

12 Zorić, Ognjen – Martinović, Iva: Vučić: Opet izbori 2022, Vlada ograničenog trajanja, Dačić na čelu Skupštine. *Slobodna Evropa*, 2020. október 20. Letöltés helye: www.slobodnaevropa.org; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

13 Udružena opozicija Srbije – početak ne obećava. *DW*, 2020. augusztus 12. Letöltés helye: www.dw.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

Európai Parlament képviselőinek, másrészt a Skupština házelnökének a közvetítése mellett zajlott. A felek közötti tárgyalás egy 16 pontból álló dokumentum elfogadásával végződött. A szerbiai belpolitika számos említésre méltó eseményt tartogatott a röpké másfél évben is. A választások utáni tüntetések, amelyeket a hatalom szervei páratlan brutalitással oldottak fel, csak ezek egyik jelene volt. A Covid-19-járvány szakszerűtlen kezelése sem felejthető, amely több tízezer ember halálát okozta. A járvány következtében kialakuló gazdasági világválság Szerbiát sem kerülte el. Az ország lakosságának fokozatos drágulásokkal, hétköznapi cikkek hiányával kellett szembenéznie. A kormány erre állami hadikészletek beszerzésével válaszolt.¹⁴ A GDP növekedésének visszaesése egyértelmű volt. Aleksandar Vučić köztársasági elnök büszkén jelentette ki, hogy a járvány ellenére az ország gazdasága irigylésre méltóan növekszik. A tényeket figyelembe véve ez túlzásnak bizonyult. A köztársasági elnöki kijelentése annyiban igaz, hogy Szerbiában a gazdasági visszaesés kisebbnek bizonyult, mint a Nyugat-Balkán további országaiban.¹⁵

A kialakuló gazdasági válság ellenére gazdaságilag az ország egyik legnagyobb külföldi befektetése elé nézett. A szerb kormány 2017-ben fontos szerződést kötött a Rio Tinto nemzetközi céggel. A szerződés tárgyát a délnyugat-szerbiai, Loznica és környékén található jadarit és lítium kitermelése képezte. A Jadar folyó völgyében felfedezett jadarit- és lítiumtartalékok Európa legnagyobb készleteinek minősültek. A kormány vezetői és maga a köztársasági elnök a 2,4 milliárd euró értékű befektetés kapcsán Szerbia új aranykoráról beszélt.¹⁶ Belgrád céljának megfelelően kivételes nemzetgazdasági tényezőként kezelte a Rio Tintoval való együttműködést. Nemcsak a szerbiai érdekeket látták beteljesülni a leendő bányakomplexumok mögött. Nemzetközi szereplők, különösen az autóipar képviselői voltak érdekeltek a bányák létrehozásában. A 2023-ra tervezett befektetés sovány vigasz maradt a kormány számára. A Rio Tinto megjelenése ismert ausztráliai környezetromboló botrányai miatt Szerbiában országsszerte tüntetéseket váltott ki. A zöld szervezetek sikeresen mozgósították a szerbiai ellenzékét és a lakosság jelentős részét.¹⁷ Az ellenzéki oldal tagjai az utcán aratott győzelemről beszéltek.¹⁸ A kormánypárt látszólag nehezen talált választ a lakosság megmozdulására. A minden szombatra meghirdetett esemény többnyire békés körülmények között zajlott, kivéve Šabacban, ahol a kormány szimpatizánsai megtámadták az Rio Tinto ellen felszólalókat.¹⁹

14 Vučić obišao skladište robnih rezervi: Priča oko nestašice šećera je završena. *NI*, 2022. május 29. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 06. 11.

15 Dragojlo, Sasa: BIRN Fact-check: Can Serbia Really be so Proud of its Economic Growth? *Balkan Insight*, 2020. május 18. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

16 Dragojlo, Sasa: Lithium Lobbying: The Mining Plan in Serbia that's Too Big to Fail. *Balkan Insight*, 2021. október 25. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

17 Dragojlo, Sasa: Serbia Eco Protests to Continue Despite Backdown Over Disputed Laws. *Balkan Insight*, 2021. december 10. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

18 Koalicija Moramo – da li smo pobedili Rio Tinto, šta misle o Kosovu, Srebrenici. *NI*, 2022. január 21. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

19 Nikoletić, I.: Batinaši iz službenih “škoda” motkama i čekićima na građane. *Danas*, 2021. november 28. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

A gazdasági események mellett lényeges jogi változások is történtek. A kormány a 2020-as választások után a népszavazásról szóló törvény reformját tervezte. A 2021-re tervezett népszavazást végül 2022. január 16-án tartották meg. Elsődleges célja a népszavazásról és a polgári kezdeményezésről szóló törvény módosítása, valamint a bíróságok működéséről szóló törvény az Európai Unió normáihoz való igazítása volt. Az alkotmánymódosítást szakemberek kritikái követték. A módosítás 2021 novemberében eltörölte a népszavazás érvényességéhez szükséges 50%-os részvételi küszöböt. A népszavazás már csak az elfogadott törvényeket szentesítette. Hasonlóan bírálták a bíróságokról szóló törvényt, amelynek a célja ugyan a bíróságok nagyobb függetlenségének biztosítása volt, de ezek szabályozását a szakértők nem tartották tisztán lehatároltnak és ellenőrizhetőnek. A referendum a közjogi vetületek mellett magában hordozta a Rio Tinto körüli botrányt. Sokan a tiltakozások ellenére a Jadar menti bányák megszavaztatását látták benne egy esetleges helyi népszavazással. A kormány a Jadar menti lakosság tiltakozására, amelyben megtagadta ingatlanvagyonának eladását, a kisajátítási törvénnyel válaszolt. A törvény értelmében a kormány kisajátíthatott volna nemzetgazdasági fontosságú ingatlanokat. A törvényt a parlament megszavazta, de a környezetvédelmi tüntetések és a Jadar menti lakosok tiltakozása miatt Aleksandar Vučić államfő nem írta alá. A Szerb Haladó Párt a népszavazást az áprilisi parlamenti és köztársasági elnöki választások előtt hangulatmérőnek használta. A január 16-i népszavazáson 30,65% részvételi arány mellett 59,62% szavazott igennel és 39,35% nemmel.²⁰ Aleksandar Vučić aligha lehetett elégedett. A kormánypárt igenekre épülő kampánya nem hozta meg a várt eredményeket, és egyben rámutatott a nagyjából 750 ezer tagot számláló óriáspárt törékenységére és szervezeti problémáira. Egyértelműen látszott, hogy úgy a kormánypárt, mint az ellenzék ténylegesen már az áprilisi választásokra készült.

Regionális szinten az elmúlt évek talán legérdekesebb pillanata a Nyitott Balkán (Open Balkan) kezdeményezés. Az Albánia, Szerbia és Észak-Macedónia között tervezett mini Schengen komoly ambíciókkal indult, viszont hamar felszínre törtek a kezdeményezés gyengeségei. A Nyitott Balkán a három ország számára a határellenőrzések megszüntetését, közös piac létrehozását és az állampolgárok szabad áramlását és munkavállalását garantálta volna 2023. január 1-től.²¹ A 2021 júliusában és decemberében aláírt három szerződés azonban nem ért fel a vállalt célokhoz. A tervezet rövid időn belül külföldi és belföldi szakértők üdvözlését és ellenzéseit váltotta ki. A pozitív hozzászólások az önálló kezdeményezést dicsérték, amely nem nagyhatalmi nyomásra jött. Várhelyi Olivér az Európai Bizottság szomszédság- és bővítéspolitikáért felelős biztosa méltatta a tárgyalásokat. Az ellenzők is az EU-integráció felől közelítették meg a kérdést. Véleményük szerint az alternatív

20 Izveštaj o ukupnim rezultatima republičkog referenduma radi potvrđivanja Akta o promeni Ustava Republike Srbije. *RIK*. Letöltés helye: www.rik.parlament.gov.rs; letöltés ideje: 2022. 09. 07.

21 Marusic, Sinisa Jakov: Balkan 'Mini-Schengen' Leaders Eye Open Borders by 2023. *Balkan Insight*, 2021. július 19. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 07. 12.

berlini folyamatként²² feltűnő kezdeményezés nehezítené az EU-csatlakozási folyamatokat, mivel a Nyugat-Balkán további három államával nem számolt. A jogi szakértők a tervezett összefogás dokumentumainak kidolgozatlanságára hívták fel a figyelmet. A három aláírt egyezmény nem garantálta a közös piacot, pusztán könnyített eljárást biztosított a három ország állampolgárainak a munkavállalás és letelepedés esetén.²³ A kezdeményezés további bírálatot váltott ki annak függvényében, hogy a hozzászólók ebben Aleksandar Vučić hatalmi céljait vélték felfedezni, aki ezzel még inkább a Nyugat-Balkán vezető politikusának szerepét szerette volna magának bebiztosítani. Magyarozatukban arra mutattak rá, hogy a Nyitott Balkán igazi nagy gazdasági nyertese Szerbia, amelyik alapból nagyobb gazdasággal rendelkezik, így profitok nagy részét Belgrád tudhatta volna magáénak.²⁴ Albin Kurti koszovói nacionalista-baloldali miniszterelnök azonnal el is zárkózott a kezdeményezéstől, mivel az Koszovó érdekeit sértette, és lényegesen visszavágta volna az állam mozgásterét. A kezdeményezés továbbá tagadta Koszovó önállóságát, hiszen nem kezelte az országot önálló félként. Bosznia és Hercegovina is távol maradt a részvételtől. A szerb köztársasági elnök elleni vádak a területi igények felemlegetéséig fajultak.²⁵ A három aláírt egyezmény nem hozott további eredményeket, a kezdeményezést, ahogy minden mást, Európa-szerte beárnyékolta a február 24-én kirobbant ukrajnai háború. Szerbia diplomáciai habozása a háború kitörését követően, az Oroszország elleni szankciók bevezetésének elhalasztása és sikertelen manőverei a semlegesség jegyében nem vetettek jó fényt a kormányra. Aleksandar Vučić és a Szerb Haladó Párt, amely története folyamán mindig jó kapcsolatokat ápolt Vlagyimir Putyin orosz elnökkel, nemzetközi porondon pedig mindig számított Oroszország támogatására a sorsdöntő kérdésekben a külső nagyhatalmi legitimáció jeleként, szorult helyzetbe került. A nyugati partnerek, de különösen az Európai Unió képviselői nem nézték jó szemmel Belgrádnak a semlegesség jelszó mögé bújtatott hezitálását.

Illusztris példája a Szerbia és EU közötti kapcsolat megromlásának az új német kormány külügyminiszterének, Annalena Baerbock balkáni körútjának lezárása március végén Belgrádban. Aleksandar Vučić államfő a tárgyalások utáni sajtótájékoztatón „nyitott és őszinte” tárgyalásokról számolt be, de egyikőjük sem tűnt elégedettnek.²⁶ Az új berlini szociáldemokrata-zöld-szabaddemokrata kormány, ahogy az előrelátható volt, más

22 Sinoruka, Fjori: Leaders Sign New ‘Open Balkan’ Agreements in Albania. *Balkan Insight*, 2021. december 21. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 07. 12.

23 Radovic, Relja: Open Balkans Shows No Sign of Delivering Promised Freedoms. *Balkan Insight*, 2022. június 16. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 07. 12.

24 Joseph, Edward P.: Open Balkan(s) is Not Just Unwise. It’s Dangerous. *Balkan Insight*, 2022. június 15. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 07. 12.

25 Uo. vö. Rédl Boglárka: Nyitott Balkán: EU-pótlék vagy csak üres PR-fogás? *Azonnali*, 2021. augusztus 5. Letöltés helye: www.azonnali.hu; letöltés ideje: 2022. 07. 12.

26 Poseta Analene Berbok Srbiji: Hvala joj što ga je saslušala. *Nedeljnik Vreme*, 2022. március 11. Letöltés helye: www.vreme.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

külpolitikát folytat a Nyugat-Balkán országaival, mint Angela Merkel. Belgrádnak nem kell féltennie a tagjelölti státuszának megváltozását, hiszen Németország a berlini folyamat megindításával Nyugat-Balkán EU-csatlakozásában érdekelt, de az új német kormány várhatóan sokkal komolyabb feltételeket fog állítani. Az orosz–ukrán háború árnyékában folytatott hintapolitikája miatt a szerb féltől a német külügy sokkal erősebb EU melletti elköteleződést vár, egyrészt biztonságpolitikai okok, másrészt Németország regionális gazdasági érdekei miatt. Ebben a játszmában azonban nem szabad alábecsülni Aleksandar Vučić politikai kompetenciáit, amellyel az Európai Unióhoz való csatlakozási utat saját hasznára fordíthatja.²⁷

A kampány

A kampány az elmúlt évek megszokott forgatókönyvét hozta. Ahogyan várható volt, a Szerb Haladó Párt és szövetséges törpepártjai a lehangzatosabb névvel, a párt és az ország élén álló Aleksandar Vučić névvel kampányoltak.²⁸ A Közösen mindenre képesek vagyunk (Zajedno možemo sve) listáját a sokkal kevésbé ismert Danica Grujičić idegsebész vezette. A kormánypárt nem szűkölködött a kampányeseményekben, és semmit sem bízott a véletlenre. Ezt jól illusztrálja, hogy a köztársasági elnökjelölt állításához szükséges 10 ezer támogatói aláírás helyett 58 ezret adott le a közjegyzőknek hitelesítésre.²⁹ A Szerb Haladó Párt kénytelen volt az ukrajnai orosz agresszió után finomhangolni a kampányát. A Béke, stabilitás, Vučić (*Mir, stabilnost, Vučić*) kampányszlogen mögé felsorakozva a párt a lakosság elemi ösztöneire apellált. A Haladó párti politikusok kormányzásuk tíz éve alatt elért eredményeket emelték ki, a felépített utakat, gyárakat és egészségügyi beruházásokat. Az SZHP biztosat választva államfői pozícióra Aleksandar Vučićot jelölte. Erős jelzés volt ugyanakkor, hogy Ana Brnabić kormányfő és miniszterei nem szerepeltek a lista előkelő helyein.

27 Álmainkban Európa nem mondhat nemet (Észverés #54). *Autonómia*, 2022. március 17. Letöltés helye: www.autonomija.info; letöltés ideje: 2022. 07. 28.

28 A Szerb Haladó Párttal koalícióra lépett a Rasim Ljajić miniszterelnök-helyettes vezette Szerbiai Szociáldemokrata Párt (Socijaldemokratska Stranka Srbije), az Aleksandar Vulin védelmi, majd belügyminiszter Szocialisták Mozgalma (Pokret Socijalista), a szintén miniszter pozíciót betöltő Milan Krkobabić Szerbia Egyesült Nyugdíjasainak Pártja (Partija ujedinenih penzionera Srbije), a vitatott üzletember, Bogoljub Karić vezette Szerbia Ereje Mozgalom (Pokret Snaga Srbije), a Szerb Néppárt (Srpska Narodna Stranka), a Vuk Drašković vezette rendszerváltó erőként hírnévre szert tevő Szerb Megújódás Mozgalom (Srpski Pokret Obnove), a Szerb Parasztpárt (Srpska Seljačka Stranka), az Egyesült Parasztpárt (Ujedinjena seljačka stranka) és Jobb Szerbia (Bolja Srbija) párt.

29 Radovanović, V.: Predstavnici SNS predali RIK-u preko 58.000 potpisa za listu „Aleksandar Vučić – Zajedno možemo sve“ (FOTO). *Danas*, 2022. február 16. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 28.

A kormánypárt erődemonstrációja nem rettentette el az ellenfeleket. A Szerbiai Szocialista Párt az előző ciklushoz hasonlóan a volt jagodinai polgármester Dragan Marković Palma Egységes Szerbia (Jedinstvena Srbija) pártjával alakított listát.³⁰ Hozzájuk csatlakozott még a Zöld Szerbia (Zelena Srbija) törpepárt. Ivica Dačić politikai tapasztalataira hagyatkozva, akinek a 2020-as választások utáni házelnöki kinevezés az egykori miniszterelnöki és külügyminiszteri megbízások után egyértelmű lefokozás volt, offenzívába lendült. A lista és a szlogen is a párt vezetőjére épült. Ivica Dačić – Szerbia kormányfője (Ivica Dačić – premijer Srbije) – hirdették a plakátok. Az SZSZP nem indított jelöltet az államfői pozícióra, nyíltan Aleksandar Vučićot támogatta. A gesztus félreérthetetlen volt, az SZSZP 10 év közös kormányzás után továbbra is a kormányban látta magát, amelyben Vučić megtartotta volna államfői pozícióját, Dačić pedig megkapta volna kormányfői posztot.

A szerbiai ellenzéknek sokáig példaként szolgált a 2019-es magyarországi önkormányzati választások ellenzéki sikere. Felmerült a teljes ellenzék közös listaállítása, akárcsak a közös köztársaságielnök-jelölt. Az egyeztetések nem hoztak átütő sikert. Az ellenzéki oldal egyik legnagyobb formációját az Együtt Szerbia győzelméért koalíció adta.³¹ A formáció ugyanezzel a névvel indította listáját, amelynek élén a román származású, korrupcióellenes tevékenységéről ismert Marinika Tepić állt.³² Tepić és a formáció folytatta meglévő stratégiáját, amelyben a kormánypárt soraiban tapasztalható korrupciót, a média kisajátítását,

30 Szerbia közvéleménye 2021 tavaszán szembesült első nagy szexuális zaklatási botrányával. Az év januárjában először Milena Radulović és Iva Ilić színésznő fordult a sajtóhoz, amelyben az ellenük elkövetett szexuális erőszakról számoltak be, amelyet Miroslav Mika Aleksić színész-tanár követett el. Ezt követően márciusban Danijela Štajnfeld is a médiához fordult, elkövetőként Branislav Lečićet nevezte meg. A botrány áprilisban tovább duzzadt, amikor a Szabadság és Igazságosság Pártjának tagja, Marinika Tepić sajtótájékoztatón arról számolt be, hogy Dragan Marković Palma egy Jagodina melletti szállodában évek óta magasrangú üzletembereknek és politikusoknak szervez estéket, amelyekre kiskorú lányokat szervezett be. A bizonyítékok fényében szexuális kizsákmányolásról szóló vádakat Palma tagadta, mondván, hogy mindössze munkaédekről volt szó. Egyik alkalommal Ana Brnabić kormányfő is a meghívottak között szerepelt. Aleksić esetében április végén még tart a per. Lečićet felmentették. Marković Palma esetében a kormánypártok teljes mellszélességgel álltak a politikus mögé a vádak eloszlátásában. Stojanovic, Milica: Veteran Serbian Politician Faces Sexual Exploitation Investigation. *Balkan Insight*, 2022. április 20. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 07. 30.

31 Az Együtt Szerbia győzelméért koalíciót a Néppárt (Narodna Stranka), a Szabadság és Igazságosság Pártja (Stranka Slobode i Pravde), a Demokrata Párt (Demokratska Stranka), a Szabad Polgárok Mozgalma (Pokret Slobodnih Građana), a Változásért Mozgalom (Pokret za Preokret), a Haza – Koszovó és Metohijai Szerbek Népi Mozgalma (Otažbina), Egység – Szerbiai Egyesült Szakszervezetek (Udruženi sindikati Srbije „Sloga”), a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a Polgári Platform (Građanska Platforma), a Szabad Szerbia Mozgalom (Pokret slobodna Srbija), a Szerbiai Macedónok Párja (Stranka makedonaca Srbije) és a Vlah Párt (Vlaška Partija) alkotta. Valtner, Lidija: Đilas, Lutovac i Jeremić veruju u pobedu na svim nivoima. *Danas*, 2021. november 26. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

32 Popović, Sofija: Prva na listi Ujedinjeni za pobedu Srbije Marinika Tepić: Prepoznatljivo lice za osetljive teme. *Nedeljnik Vreme*, 2022. február 19. Letöltés helye: www.vreme.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

a kormánypárt kapcsolatait a szervezett bűnözéssel,³³ a kormány és az állam közötti háttér elmosását tematizálta. A listavezető miatt kisebb diplomáciai botrány robbant ki. A kormányközeli Pink TV adásában a sovíniszta kijelentéseiről ismert Dragoslav Bokan rendező, író Marinika Tepićet román származása miatt hazaárulással és államellenes tevékenységgel vádolta. Az eset visszhangja Brüsszelig ért, ahol Vlad Gheorghe a Renew Europe frakció tagja bírálta a kijelentést Szerbia EU-s céljaival összefüggésben.³⁴ A román kártya kijátszása után a kormány médiája nem győzte mentegetni magát és a majdnem évszázados jószomszédi viszonyt.³⁵ Az Együtt Szerbia győzelméért koalíció köztársaságielnök-jelöltje a valamikori vezérkari főnök Zdravko Ponoš volt. Ponoš érdemeit a szerb hadsereg megreformálásával szerezte. A politikába leszerelése után kapcsolódott be a Vuk Jeremić vezette Néppárt színeiben. Krajinai származása miatt a kormánypárti sajtó következetesen kijátszotta a horvát kártyát.³⁶ Ponošt horvát ügynökként és a NATO-bombázásokért felelős tisztként mutatta be.

Új színfoltként jelent meg a politikai porondon a Muszáj (Moramo) koalíció, amelyik a Rio Tinto elleni környezetvédelmi tüntetések momentumára alapozva ígért zöld-baloldali alternatívát. A Muszáj koalíciót az addig belgrádi helyi ügyekben feltűnő Ne fojtsuk meg Belgrádot (Ne da[vi]mo Beograd), a tüntetéseket szervező Ökológiai Felkelés (Ekološki Ustanak) és egyéb kisebb civil szervezetek, mint a Szabad Szerbia Népképviselőháza (Skupština Slobodne Srbije) alkották.³⁷ A formáció a zöld és baloldali ideológiák mentén az ország környezetvédelmi problémáira, az ivóvíz és a levegő szennyezettségére, a korrupcióra hívta fel a figyelmet. Köztársasági elnöknek Biljana Stojković mikrobiológust, a Szabad Szerbia Népképviselőháza tagját jelölték.³⁸

A választásokon indult a Szerb Radikális Párt (Srpska Radikalna Stranka) a hágai elítélt Vojislav Šešeljjel mint listavezetővel. A valamikor notórius szélsőjobbaldali erő mára már önmaga árnyékává vált a Szerb Haladó Pártnak köszönhetően, amelyik magához vonzotta bázisát. Šešelj, aki a Tomislav Nikolićot és Aleksander Vučićot az SZRP-ből

33 Dragojlo, Sasa: In Serbia, State's Ties to Crime Become Hard to Miss. *Balkan Insight*, 2021. február 16. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

34 Nicović, Boško: Govor mržnje trešti sa Pinka, Marinika Tepić proglašena za narodnog neprijatelja. *NI*, 2021. november 29. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 07. 13.; vö. Milovančević, Vojislav: Rumunski političar iz EP o vredanju Tepić na Pinku: Ovo je sramota za Srbiju. *Nova*, 2022. november 30. Letöltés helye: www.nova.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 13.

35 Bokan optužio Mariniku Tepić da je „rumunski neprijatelj“, ona najavila tužbu, opozicija optužuje vlast. *Danas*, 2021. november 29. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

36 Ponoš: Ja sam Srbin iz Krajine, hrvatsko državljanstvo imam po rođenju. *Danas*, 2022. február 4. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

37 Zelenović i Čuta potpisali sporazum, „zeleno-levi“ blok izlazi na izbore. *NI*, 2021. november 14. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

38 Biljana Stojković predsednička kandidatkinja SSS i koalicije Moramo. *NI*, 2022. február 27. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

való kiválásuk után a legsúlyosabb vádakkal illetve, az idei államfői választáson már egykori tanítványát támogatta. A szélsőjobboldali Dveri a Szerb Királyság Megújításáért Mozgalommal összeállva formált egy listát. A nacionalista-konzervatív Szerbiai Új Demokrata Párt (Nova demokratska stranka Srbije) Miloš Jovanović vezetésével 2020-as választások után – amikor a lista Seprű (Metla) névvel indult – 2022-ben is fantázia-dús névvel vágott neki a választásoknak. A monarchisták másik szárnyával összefogva Nemzeti Demokratikus Alternatíva névvel állítottak listát, amelynek szerb rövidítése egybecsengett a remény szóval (Nacionalno demokratska alternativa, NADA). Külön listát állított az Eskütevők Szerb Pártja (Srpska Stranka Zavetnici) Milica Đurđević Stamenkovski vezetésével. A pártot sokszor az SZHP házon belüli szélsőjobboldali pártjaként tartják számon.³⁹ Saját listát indított az ideológiai kaméleonként működő Elég volt (Dosta je bilo) mozgalom, amely a Szuverenisták (Suverenisti) nevet kapta. A lista vezetője Saša Radulović az első SZHP-kormány gazdasági minisztere volt. Radulović lemondása után a kormány hangos kritikusa és a szerbiai politikában az amerikai *alt-right* toposzok propagálója lett. A jobboldali szereplők megerősödését a sajtó kitüntetett figyelemmel követte. Az ország jobbra tolódására több elemző felhívta a figyelmet, akik kiemelték, hogy a folyamat gyökerei nem új jelenségek, hanem az elmúlt évek nemzetközi trendjeibe illeszkednek.⁴⁰ A versenybe szálló listák között bőven akadt érdekesség: például Boris Tadić volt köztársasági elnök Szociáldemokrata Pártja (Socijaldemokratska Stranka) körül csoportosuló Gyerünk emberek! (Ajmo ljudi!) lista⁴¹ vagy az eltűnt gyermekek körüli botrányra épülő Ellopott gyermekek (Otete bebe) formáció.⁴²

A kisebbségi pártok közül önálló listán indult az szandzsáki bosnyákok Igazságosság és Megbékélés Pártja (Stranka pravde i pomirenja). A Mufti hagyatéka nevezetű listát a váratlanul elhunyt Muamer Zukorlić fia, Usame Zukorlić vezette.⁴³ Kisebbségi listát indított a szandzsáki bosnyákok másik pártja is, a Sandžaki Demokratikus Akció Pártja (Stranka demokratske akcije Sandžaka).⁴⁴ Két külön listán indult az albán kisebbség. Egyik listát a Shqiprim Arifi Alternatíva a változásokért (Alternativa za promene) pártja vezette, másikat a Shaip Kamberi Demokratikus Cselekvésért Párt (Partija za

39 Lutovac: Zavetnici, NADA i Dveri su lažna opozicija. *Danas*, 2022. április 28. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

40 Dragojlo, Sasa: BIRN Fact-Check: Did Serbia's Elections Signal a Further Tilt to the Right? *Balkan Insight*, 2021. április 8. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

41 RIK proglasio listu „Boris Tadić – Ajmo ljudi“. *NI*, 2022. március 8. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 07. 14.

42 Ko su kandidati liste „Otete bebe – Ana Pejić“ za narodne poslanike? *Danas*, 2022. március 15. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 14.

43 RIK proglasio još dve liste za parlamentarne izbore. *NI*, 2022. február 20. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 07. 14.

44 Ko su kandidati za poslanike na listi „SDA Sandžaka – dr Sulejman Ugljanin“. *Danas*, 2022. március 2. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 14.

demokratsko delovanje) vezetése alatt álló Preševo-völgyi Albán Koalíció.⁴⁵ A horvát kisebbség (Demokratski savez Hrvata u Vojvodini – Vajdasági Horvátok Demokratikus Szövetsége) az Együtt Vajdaságért (Zajedno za Vojvodinu) párttal összefogva alkotta a horvát kisebbségi listát, Vajdaságiak (Vojvođani) néven.⁴⁶ A Roma Párt (Romska Partija) is önálló listát állított. A kisebbségi szempontból az ukrajnai háború fényében és az orosz-párti hangok felerősödésével Orosz Kisebbségi Szövetség (Ruski manjinski savez) néven orosz kisebbségi lista is indult a választásokon. A lista prominens tagja a kommunista zsidó családból származó Pavle Bihali volt, aki már a 2020-as választásokon a Levijatan nevű neofasiszta formáció élén tűnt fel.⁴⁷

A magyar szál

A Vajdasági Magyar Szövetség hagyományosan önálló listát indított. A párt választási mottója az előző évek példáját követve újra három szóra épült. „*Értetek. Veletek. Mindannyiunkért!*” – hangzott a szlogen. A párt által képviselt szakpolitikák mentén kampányolt. A program tizenegy bekezdésben tárgyalta a VMSZ elmúlt éveinek sikereit és a jövő célkitűzéseit. A VMSZ hagyományos vajdasági bázisú pártok, mint a Vajdasági Szociáldemokrata Liga eltűnésével, tudatosan próbálta magát újra a vajdasági regionalizmus zászlóshajójaként mutatni.⁴⁸ A pártprogram is a vajdasági regionalizmus jegyében épült fel. A 11 programpont között a környezetvédelem, az infrastrukturális, mezőgazdasági befektetések és vidékfejlesztési célok erősen vajdasági fókuszúak voltak.⁴⁹ Kisebbségi párt lévén kiemelt pontként jelent meg a nemzeti kisebbségek jogainak még szélesebb kiterjesztése és alkalmazása. A két évvel ezelőtti program a 2022-es választásokra két újabb szakterülettel egészült ki. A szociálpolitika terén a VMSZ a társadalmi igazságosság fontosságát emelte ki, míg az ország romló demográfiai mutatóinak fényében – amely különösen érinti az országban élő nemzeti kisebbségeket – egy átfogó családtámogatási terv kidolgozását sürgette. A VMSZ a kampányában egy európeér, regionális, egyben

45 Dejanović, Milica: Partije Albanaca iz “Preševske doline” na jednoj listi za predstojeće izbore. *Južne vesti*, 2022. február 27. Letöltés helye: www.juznevesti.com; letöltés ideje: 2022. 07. 14.

46 RIK proglasio dve manjinske izborne liste, odbačen prigovor predsednika POKS-a. *Danas*, 2022. március 1. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 14

47 Radovanović, Vojin: „Put kojim se klizi u fašizam”: Sagovornici Danasa o manjinskoj listi Pavla Bihalija. *Danas*, 2022. március 24. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

48 Tóth Norbert: A vajdasági „autonóm” pártrendszer. In: Fedinec Csilla – Szarka László – Vizi Balázs (szerk.): *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában 1989–2014*. MTA TK Kisebbségkutató Intézet – MTA BTK Történettudományi Intézet – Gondolat Kiadó: Budapest, 2018. 313–331, itt: 317.

49 *Vajdasági Magyar Szövetség választási programja*. Letöltés helye: www.vmsz.org.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

modern párt képét próbálta felrajzolni.⁵⁰ A köztársasági elnöki választásokon saját jelöltet nem indított, az elmúlt évek jó partneri tapasztalataira alapozva Aleksandar Vučićot támogatta.

A VMSZ-nek az elmúlt bő évtizedben egyes politikai lépésekkel és az SZHP-val való együttműködésével sikerült konszolidálnia hatalmát a vajdasági magyar politikában. Monolit pozíciója mára kikezdehetetlen. A hatalommal szembehelezkedő vajdasági ellenzéki magyar pártok az elmúlt két évben még inkább a politikai perifériára kerültek. A magát politizáló civil szervezetként definiáló Magyar Mozgalom a Muszájjal összefogva vett részt a választásokon. A lista legelőkelőbb, 22. helyén a Szabadkai Népszínház színésze, Csernik Árpád szerepelt.⁵¹ A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége az Együtt Szerbia győzelméért koalícióval tartott. A listán a VMDK elnöke, Csonka Áron az 59. helyet kapta meg.⁵² Magyar szempontból legelőkelőbb helyet a listán a Szabad Polgárok Mozgalmának magyar tagja, az újvidéki állatorvos, Öreg Anna kapta, aki a 10. helyen szerepelt.⁵³ Magyar szereplője akadt a Szerbiai Szocialista Párt listájának is. A 26. helyen a NATO-bombázások alatt híressé vált alezredes, Dani Zoltán neve köszönt vissza.⁵⁴

Április 3-án nemcsak Szerbiában, hanem Magyarországon is parlamenti választásokat tartottak. A VMSZ a magyarországi országgyűlési választásokon az elmúlt évek együttműködésére alapozva a budapesti kormánypárt, a Fidesz mellett kampányolt. A kettős kampányt számos magyarországi kormányzati és közszereplő támogatta. A VMSZ kampányeseményeire a Vajdaságba látogatott Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes, Potápi Árpád János nemzetpolitikáért felelős államtitkár, Magyar Levente miniszterhelyettes, parlamenti államtitkár, Zsigmond Barna Pál és Nacsa Lőrinc országgyűlési képviselő.⁵⁵ A párt az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc március 15-i megemlékezésén

50 Losoncz Alpár: Kritériumok mérlegelése a vajdasági (politikai) elíttek teljesítményei kapcsán. In: Fedinec Csilla – Szarka László – Vizi Balázs (szerk.): *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában 1989–2014*. MTA TK Kisebbségkutató Intézet – MTA BTK Történettudományi Intézet – Gondolat Kiadó: Budapest, 2018. 333–378, itt: 353–354.

51 Magyar Mozgalom: A 9-es szám hozza el a változást! *Szabad Magyar Szó*, 2022. február 22. Letöltés helye: www.szmsz.press; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

52 Nyomokban sincs egység a vajdasági magyar politikában. *Szabad Európa*, 2022. február 23. Letöltés helye: www.szabadeuropa.hu; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

53 „Nem ülhettem ölbete tett kézzel”. Interjú Öreg Annával, az Együtt Szerbia Győzelméért koalíció parlamenti képviselőjével. *Szabad Magyar Szó*, 2022. március 27. Letöltés helye: www.szmsz.press; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

54 Előkelő helyen a lopakodót lelővő magyar alezredes. *Szabad Magyar Szó*, 2022. február 18. Letöltés helye: www.szmsz.press; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

55 Ünnepi tanácskozás a szabadkai Városházán – húszéves a CMH. *Pannon RTV*, 2022. március 4. Letöltés helye: www.pannonrtv.com; letöltés ideje: 2022. 05. 02.; vö. Nagy a tét. *Magyar Szó*, 2022. március 30. Letöltés helye: www.magjarszo.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.; vö. Magyar Szó, JK: Védjük meg, ami a miénk! *Vajdasági Magyar Szövetség*, 2022. március 30. Letöltés helye: www.vmsz.org.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

Varga Judit igazságügy-miniszter mondott beszédet.⁵⁶ A kampányhajrában Magyarország miniszterelnöke, Orbán Viktor is látogatást tett. Aleksandar Vučić szerb államfővel együtt adták át a Budapest–Belgrád gyorsvasút Belgrád és Újvidék közötti szakaszát.⁵⁷ A magyarországi szereplők mellett Kelemen Hunor, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség elnöke és Brenzovics László, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke videóüzenetben a VMSZ és a szavazás fontossága mellett állt ki.

A magyarországi országgyűlési választások vajdasági szépséghibáját a levélszavazatok ügye okozta. A levélsomagokat a szavazásra jogosult polgárokhoz nem a szerb posta kézbesítette, hanem a VMSZ-hez köthető civil szervezet, a Concordia Minoritatis Hungaricae aktivistái.⁵⁸ A média szinte egyöntetűen arról számolt be, hogy a demokratikus választások szabályai, azaz a titkosság sérült és szavazókat is befolyásolták. Pásztor István tagadta a vádakot, a párt elnöke nyilatkozatában arról beszélt, hogy a szerbiai törvények sehol sem tiltják a levélsomagok „kipostázásának” e formáját, és vitatta, hogy az aktivisták befolyásolták volna a szavazókat, vagy ők töltötték volna ki a szavazólapot. A szemtanúk elmondása ugyanakkor sok esetben az ellenkezőről vallott. Az ügy a Marosvásárhely melletti kidobott szavazólapokkal együtt Magyarországon komoly kritikákat váltott ki.⁵⁹ Az ellenzéki összefogás a levélszavazatok megsemmisítését követelte, a kormánypárt nem nyilatkozott az ügygel kapcsolatban.⁶⁰

Az eredmények

2022. április 3-án reggel hétkor Szerbiában országsszerte kinyitottak a szavazóhelyiségek. A Köztársasági Választási Bizottság összeírása alapján az országban 6 502 307 választópolgárt vettek a névjegyzékbe. A választásokon 3 806 050 polgár adta le szavazatát.⁶¹ Az elmúlt választások a magas részvétel ellenére hozták a papírformát. A Szerb Haladó Párt magabiztosan tudott győzni. A leadott voksok alapján 120 képviselői helyett jelentett a párt számára.⁶²

56 Varga Judit: Előre kell menni, nem hátra, nem csak azért, mert piros volt a paradicsom, nem sárga. *Szabad Magyar Szó*, 2022. március 15. Letöltés helye: www.szmsz.press; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

57 Vučić és Orbán együtt avatják fel a Belgrád–Újvidék gyorsvasutat. *Szabad Magyar Szó*, 2022. március 18. Letöltés helye: www.szmsz.press; letöltés ideje: 2022. 05. 02.

58 Boritékolt botrány: A levélszavaztatás (il)legalitása. *Szabad Magyar Szó*, 2022. március 14. Letöltés helye: www.szmsz.press; letöltés ideje: 2022. 07. 26.

59 Márki-Zay: Semmisítsék meg az összes határon túli levélszavazatot. *HVG*, 2022. március 31. Letöltés helye: www.hvg.hu; letöltés ideje: 2022. 07. 26.

60 Kidobott levélszavazatokat találtak Marosvásárhely közelében – Márki-Zay megsemmisítené az összes levélvoksot. *Krónika*, 2022. március 31. Letöltés helye: www.kronika.ro; letöltés ideje: 2022. 07. 26.

61 79. sednica Republičke izborne komisije. *RIK*. Letöltés helye: www.rik.parlament.gov.rs; letöltés ideje: 2022. 09. 26.

62 Sve o parlamentu: Ko su novi poslanici, odakle su i čime se bave, koliko je žena. *NI*, 2022. április 22. Letöltés helye: www.n1.info.com; letöltés ideje: 2022. 05. 03.

Második erőként az Együtt Szerbia győzelméért lista került be a parlamentbe. Az ellenzéki lista 38 helyet szerzett, így a tizedik helyen szereplő Öreg Anna is parlamenti képviselő lett.⁶³ A választások meglepetését az SZSZP jelentette. A szocialista párt az elmúlt választásokon szavazóinak folyamatos vesztesét könyvelhette el, most viszont mintegy 100 ezer fővel növelni tudta a listára leadott szavazatok számát.⁶⁴ A szavazatszerzést a párt nyílt oroszbarát politikájának köszönheti, amelyekkel meg tudta szólítani a ruszofil szavazókat. Az SZSZP-nek a következő ciklusban 31 képviselője lesz, köztük Dani Zoltán. A harmadik erőt a Nemzeti Demokratikus Alternatíva (NADA – Remény) lista jelenti. Az konzervatív-nacionalista formáció 15 képviselői helyett szerzett. A Muszáj zöld-baloldali koalíció 13 mandátummal fogja magát képviselni. A két szélsőjobboldali formáció a Dveri a Szerbia Királyság Megújításáért Mozgalommal és az Eskütevők 10-10 képviselőt fog küldeni a Skupštinába. Sem a Szerb Radikális Pártnak, sem a Szuverenistáknak, sem Boris Tadić Gyerünk emberek! listájának nem sikerült megugrani a 3%-os bejutási küszöböt. A VMSZ öt helyet szerzett, ami négy hellyel kevesebb az előző ciklushoz képest. A további kisebbségi listák közül három helyet tudhat magáénak az Igazságosság és Megbékélés Pártja, kettőt-kettőt a vajdasági horvátok és a szandzsáki bosnyákok, és egyet a preševo-völgyi albánok listája.

Lista	2020	2022
Szerb Haladó Párt	188	120
Együtt Szerbia győzelméért		38
Szerbiai Szocialista Párt	32	31
Szerb Patrióta Szövetség ⁶⁵	11	-
Nemzeti Demokratikus Alternatíva		15
Muszáj		13
Dveri – Szerb Királyság Megújításáért Mozgalom		10
Eskütevők		10
Vajdasági Magyar Szövetség	9	5
Igazságosság és Megbékélés Pártja	4	3
Együtt Vajdaságért	-	2
Szandzsáki Demokratikus Akció	3	2
Preševo-völgyi Albánok	3	1

1. táblázat: A parlamentbe bekerült listák és képviselőiknek a száma⁶⁶

Forrás: saját szerkesztés

63 Uo.

64 Uo.

65 Beolvadt az SZHP-ba.

66 A táblázatban a listák helyett a pártok nevei vannak megadva, kivéve az új listákat, amelyek nem vagy más néven indultak a 2020-as választásokon.

A köztársasági elnöki választásokon Aleksandar Vučić az első körben magabiztosan megszerezte a szavazatok 60%-t, ezzel megnyerte a választásokat. Az elsőprő győzelemhez jelentősen hozzájárult az SZSZP, a VMSZ és egyéb kisebb pártok, formációk támogatása. Második helyen Zdravko Ponoš, az Együtt Szerbia győzelméért jelöltje futott be a szavazatok 18,84%-kal.⁶⁷

A magas részvétel ellenére a választásokon tapasztalható visszaélések, szabálytalanságok és csalások zavarták meg a „*demokrácia ünnepét*”. A belföldi és külföldi felügyelőszervezetek mint a CeSID,⁶⁸ CRTA⁶⁹ vagy EBESZ⁷⁰ jelentéseikben a demokratikus választások alapfeltételeinek sérüléséről, be nem teljesüléséről számoltak be. A választások napján szavazatvásárlásról, bolgár vonatokról és párhuzamos listákról lehetett olvasni.⁷¹ Pavle Grbovićot a Szabad Polgárok Mozgalmának elnökét Belgrád egyik külvárosi szavazóhelyisége előtt az SZHP aktivistái megverték.⁷²

A Köztársasági Választási Bizottság a választások napján hat órákor fordult utoljára a nyilvánossághoz a részvételi adatokkal. A választóhelyiségek bezárása után a CeSID, valamint az SZHP közölte először a választások részletes adatait. A Köztársasági Választási Bizottság a következő órákban és napokban, de az azt követő három hónapban sem közölt végleges adatokat, miközben az SZHP eredményváróján Aleksandar Vučić pártelnök és újraválasztott köztársasági elnök szinte tűpontos adatokkal állt elő. Az ellenzéki oldal hevesen támadta az állami intézményt a hatalommal való összejátszás gyanúja miatt. Az adatok visszatartása a főváros kapcsán okozott problémát, ahol az ellenzék a legtöbb támogatóra számíthatott. Az Együtt Szerbia győzelméért és a Muszaj a főváros megszerzésével számolt. Visszatekintve az elmúlt évek választásaira a nagyvárosok megszerzése az ellenzék számára kiváló támadási felületet jelentett a következő választásokhoz. A nagyvárosok közül értelemszerűen kiemelkedett a főváros. Belgrád, gazdasági helyzetét tekintve Szerbián belül rendkívüli fontos terület a hatalom számára, mindamelllett, hogy a lakosság több mint egy negyede az Száva és a Duna találkozásánál él. Az ellenzéki narratívában nemcsak a budapesti minta jelent meg, sokan az 1996-os választásokkal vontak párhuzamot.

67 Rezultati predsedničkih izbora: Vučić na prvom mestu s 59 odsto, Ponošu 17,6 %. *Nova.rs*, 2022. április 3. Letöltés helye: www.nova.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 03.

68 Preliminarni izveštaj posmatračke misije Centra za slobodne izbore i demokratiju (CeSID). *CeSID*, 2020. június 23. Letöltés helye: www.cesid.rs; letöltés ideje: 2022. 09. 07.

69 Haotičan izborni dan kao ishod lošeg izbornog procesa. *CRTA*, 2022. április 4. Letöltés helye: www.crt.rs; letöltés ideje: 2022. 09. 07.

70 Serbia, Presidential and Early Parliamentary Elections, 3 April 2022: Final Report. *OSCE*. Letöltés helye: www.osce.org; letöltés ideje: 2022. 09. 07.

71 Cvetković, Ljudmila: Sve o izbornim nepravilnostima u Srbiji. *Slobodna Evropa*, 2022. április 5. Letöltés helye: www.slobodnaevropa.org; letöltés ideje: 2022. 05. 03.

72 Lukač, Jasmina: Pavle Grbović: Pretučeni slobodni građanin. *Danas*, 2022. április 5. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 05. 03.

Választások után

Aleksandar Vučić április 3-án este, az SZHP eredményváróján magabiztosan állt a közönség és az újságírók elé. Új köztársasági elnöki ciklusának hajnalán büszkén hasonlította magát Nikola Pašićhoz, a szerb történelem megkerülhetetlen figurájához. Az ország jövőjét tekintve az államfő élő adásban határolódott el a SZSZP-től, annak oroszbarát politikája miatt. Ugyanakkor a kijelentést a szerb politika működését tekintve nem kell túl komolyan venni. Miután Oroszország megtámadta Ukrajnát, Szerbia nem csatlakozott az Oroszország elleni szankciókhoz. Egyedül az ENSZ KGY Oroszország Ukrajna ellen folytatott inváziójának elítélő határozatát támogatta. Oroszországtól – az SZHP hatalmának egyik legfontosabb nagyhatalmi támogatójától – való eltávolodás nem kis fejtörést okozhatott a pártnak. A „semlegességi politika” minden értelemben rossz fényt vetett Vučićra és pártjára, különösen az ország EU-csatlakozási aspirációira. Különösen fájhatott az SZHP-nak, hogy az SZSZP-nek oroszofíliájával sikerült szavazókat elcsábítani az SZHP-től. Az április 3-ai esti adatok alapján az államfő jövőbeli koalíciós partnerét a Vajdasági Magyar Szövetségben látta, akinek az akkori állás szerint hat képviselője lett volna Belgrádban. A 126 fő elegendő lett volna a kormányalakításhoz, de a hétfőre frissülő eredmények fényében a VMSZ eggyel kevesebb képviselővel volt jelen a Skupštinában és a 125 mandátum nem volt elegendő a kormányzáshoz.

Az SZHP parlamenti választások mellett az Belgrádért folyó küzdelemben sem találta magát abban a kényelmi helyzetben április 3-a este, amit megszokhatott az utóbbi években. A Belgrádért folyó szimbolikus küzdelem az ellenzéki oldalon reményt keltett, sőt mindkét oldal magáénak tudta a győzelmet. Az elhúzódo választásokat, rendellenességeket és visszatartott eredményeket látva az ellenzék magabiztosan követelte magának a fővárost, amiről az SZHP hallani sem akart. Az SZHP vezetősége hamar elejét vette az ellenzék reményeinek. Aleksandar Vučić megbeszélésre hívta Dragan Đilast a Szabadság és Igazságosság Pártjának elnökét. Vučić lépésével sikeresen osztotta meg az ellenzéki tábor. A volt belgrádi polgármester és a Demokrata Párt rövidéletű elnöke az elmúlt évtizedben a kormánypárt demonizált ellenfelévé vált. A rezsimhez közeli sajtó folyamatosan közbeszédben tartotta Đilas korrupciós és egyéb problémás ügyeit. Đilas ugyan az Együtt Szerbia győzelméért listán nem szerepelt előkelő, sőt befutó helyen sem – pont az előbb említett támadások miatt – az SZHP-nak ezzel a húzásával mégis sikerült szavazóbázisa felé igazolnia az ellenzék igaz vezetőjéről szóló képet. A kettőjük találkozása különösen ellenzéki térfélen váltott ki heves reakciókat. Az ellenzék szinte egyöntetűen ítélte el a találkozást, amelyben a Vučić hatalmának elismerését, az elcsalt választások elfogadását, sőt még a hatalommal – amelynek

megdöntésére szövetkeztek – való együttműködés vádját is belobogtatták.⁷³ Đilas a tárgyalás után a belgrádi választások lehetséges őszi megismétléséről beszélt.

Belgrádban végül május 9-én, bő egy hónappal a választások után közöltek végleges adatokat. A fővárosban az SZHP a 110 helyből 48-at szerzett meg. Az Együtt Belgrád győzelméért 26, a Muszaj 13, az SZSZP 8 helyet szerzett. Az SZHP a számok alapján a fővárosban is koalíciós partnerre szorult. A kormánypárt többek között azt is felvetette, hogy hajlandó együttműködni a tőle jobbra helyezkedő pártokkal, mint a NADA listájával. A gesztus mögött a Muszaj és az Együtt Szerbia győzelméért lista képviselői az SZHP-től jobbra helyezkedő listák áellenzékiességét vélte újra felfedezni.⁷⁴ Belgrád lehetséges elvesztésének híre megosztotta az SZHP-t. Hangsúlyos belső konfliktus alakult ki Aleksandar Šapić és Goran Vesić polgármester-helyettes között. Šapić, aki sokáig élvezte újbegrádi sikerei miatt a szavazók és emellett Aleksandar Vučić államfő támogatását, a polgármesteri szék várományosaként tűnt fel. Ezzel szemben Goran Vesić, a párt belső intrikáinak ismerője politikai játszmáival, folyamatosan felszínen tartotta Šapić korrupciós ügyeit, megvásárolt PhD-diplomáját, ezzel jelentős akadályokat állítva ellenfelének a főpolgármesteri szék megszerzésében. Az SZHP-n belüli harcok másik nagy vesztese Ana Brnabić kormányfő volt. A párt tőle, mint tősgyökeres belgráditól várta a főváros megszerzéséhez szükséges szavazatokat. A szavazatok a győzelemhez ugyan elegendők voltak, ám azok elmaradtak az elsőpró győzelemtől. Ettől gyengült Brnabić pozíciója a párton belül. A kormányfői pozícióra így Brnabić mellett Siniša Mali jelenlegi pénzügyminiszter és Nikola Selaković külügyminiszter, valamint Miloš Vučević újvidéki polgármester neve is felmerült.⁷⁵

A rendellenességek és visszaélések miatt számos választóhelyen meg kellett ismételní a választásokat. Ez a folyamat a dél-szerbiai Bujanovac községi Veliki Trnovacon húzóódott el legtovább, ahol az albán kisebbségi lista fellebbezése miatt csak az ötödik ismétlés után sikerült lezárni a választást.⁷⁶ Hivatalos adatokat ezután sem közölt azonnal. A politikai elemzők a folyamat elhúzóódását látva arra mutattak rá, hogy az ügyvezető hatalom tudatosan használja fel az alkotmány nyújtotta kereteket arra, hogy minél később kelljen az SZHP-nak kormányt alakítania és végérvényesen állást foglalnia többek között az orosz–ukrán konfliktusban.⁷⁷

73 Jeremić: Vučić i Đilas se uzajamno pomažu. *Danas*, 2022. április 22. Letöltés helye: www.danas.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

74 Vučić ima rezervni sastav za skupštinsku većinu bez Dačića i SPS. *Nova*, 2022. április 11. Letöltés helye: www.nova.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

75 EU dokument o Srbiji: Vučić odlaže raskid s Rusijom, a pomaže mu opozicija. *Slobodna Evropa*, 2022. június 7. Letöltés helye: www.slobodnaevropa.org; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

76 Bujanovac – hronika jednog glasanja u pet činova. *CRTA*, 2022. július 27. Letöltés helye: www.crt.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

77 Pajtić: Vučić neće izbeći uvođenje sankcija Rusiji, nova vlada tek za neki mesec. *NI*, 2022. április 18. Letöltés helye: www.rs.n1info.com; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

Magyar vonatkozásban a választások ugyan sikernek számítanak, hiszen a VMSZ 5 képviselővel és így saját frakcióval lesz jelen a szerbiai törvényhozásban. A párt listájának azonban nem sikerült elérni a két évvel ezelőtti „történelmi sikert”, sőt az azt adó szavazói bázist sem megtartani. A VMSZ a 2020-as választásokhoz képest majdnem 12 ezer szavazót veszített, amely kisebbségi lista révén jelentős veszteségnek könyvelhető el.⁷⁸ Az április 3-át követő gyorselemzésekben a felkért szakértők több okra vezették vissza a szavazatok csökkenését. Egyrészt a demográfiai csökkenést, az elvándorlást emelték ki, másrészt arról is szó esett, hogy a választásokat megelőzően nem történtek kifizetések a Prosperitati Alapítvány gazdaságfejlesztő pályázatain. A VMSZ eredményváróján Pásztor István pártelnök azt emelte ki, hogy a pártnak sikerült megtartani kulcsfontosságú pozíciót. Pásztor a megkezdett út folytatását, a kormánypárttal való sikeres együttműködést emelte ki.⁷⁹ A VMSZ, ahogy az előző ciklusokban, most sem tartott igényt miniszteri posztokra, hanem elsősorban államtitkári helyeket kívánt megszerezni.⁸⁰

VMSZ	2012	2014	2016	2020	2022
Megszerzett szavazatok	68 323	75 294	56 620	71 893	60 313
Megszerzett képviselői mandátumok	5	6	4	9	5

2. táblázat: A VMSZ által szerzett szavazatok és mandátumok számának összehasonlítása

Forrás: saját szerkesztés

Összefoglaló

Az eredmények fényében az SZHP sikeresen tudta megtartani hatalmát az ország szinte minden pontján. Az SZHP előtt komoly kihívások állnak. A kormányalakítás után Aleksandar Vučićnak és az új kormányfőnek előbb-utóbb állást kell foglalnia az Oroszország elleni szankciók terén és gesztusokat kell tennie az EU felé is, ha folytatni

78 A végleges eredmények alapján a VMSZ-nek 5 képviselője lesz a parlamentben. *Szabad Magyar Szó*, 2022. április 18. Letöltés helye: www.szmsz.press; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

79 Pásztor István: A VMSZ megőrizte legitimitását. *Magyar Szó*, 2022. április 3. Letöltés helye: www.magyarszo.rs; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

80 Hogyan tovább, Kárpát-medence? *Pannon RTV*, 2022. július 22. Letöltés helye: www.pannonrtv.com; letöltés ideje: 2022. 07. 29.

szeretné a megkezdett integrációs utat. Szerbia valószínűleg a kis lépések politikáját fogja követni ez esetben, lassan finomhangolva külpolitikáját. A folyamatban különösen fontos szerep vár a jövőbeli külügyminiszterre. A kormánypárt szempontjából továbbá rendkívül fontos, hogy a tőle jobbra álló pártok, mint a NADA, az Eskütevők és a Dveri is visszatérjen a parlamentbe. Az SZHP ezt nemcsak saját jobbközép párt képének hangoztatására használhatja fel, hanem kül- és belpolitikai célokra is. A Haladók érvelhetnek amellett, hogy az oroszbarát szélsőjobboldali és egyéb ellenzéki pártok akadályozzák az Oroszország elleni fellépést. A belpolitikát tekintve az SZHP nem fog változtatni eddigi stratégiáján, mi több a válság kapcsán még autoriterebb fordulatra lehet számítani. Az ellenzék mindkét koalíciója megosztva készül a következő parlamenti ciklusra. Az ország belügyeit tekintve juthat fontos szerepe a VMSZ politikusainak, akik megszokott módon a mezőgazdasági, infrastrukturális és regionális szempontból fontos tárcák államtitkári pozícióira pályáznak. Aleksandar Vučić az előzőleges rebesztések ellenére végül kitartott Ana Brnabić mellett mint kormányfő. A nyár folyamán Koszovóval újra fellángoló konfliktus, amely alatt a határ mentén fegyveres erők néztek farkasszemet és úttorlaszokra került sor, átmenetileg megoldódott. A két kormány kölcsönösen megállapodott az úti okmányok elismeréséről.⁸¹ Belső konfliktusokra a közeljövőben a gazdasági válság és a háború fényében számítani lehet. Jó példa erre, hogy Ana Brnabić megvonta az EuroPride vándoresemény megtartásának engedélyét, amelyet azonban végül jóváhagytak.⁸²

Hogy mit hoz a jövő a háború árnyékában, aligha megjósolható.

81 Isufi, Preparim: Serbia Reminds Kosovo: ID Cards Deal Doesn't Imply Recognition. *Balkan Insight*, 2022. augusztus 31. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 09. 07.

82 Dragojlo, Sasa: Serbian EuroPride Organiser Insists Event Will Go Ahead. *Balkan Insight*, 2022. augusztus 29. Letöltés helye: www.balkaninsight.com; letöltés ideje: 2022. 09. 07.